

SASS MAGDOLNA

MTA 200 ÉVES
A MAGYAR
TUDOMÁNYOS
AKADÉMIA

A külkereskedelem, a külföldi közvetlentőke-befektetések és a globális értékláncok háromszöge a globalizáció „új” szakaszában

A tanulmány a külkereskedelem, a külföldi közvetlentőke-befektetések (*foreign direct investment, FDI*) és a globális értékláncok (*global value chain, GVC*) kapcsolatának a globalizáció új szakaszában történő átalakulását vizsgálja. A szakirodalom és a nemzetközi statisztikai adatok alapján amellett érvel, hogy a 2008–2009-es pénzügyi válságot követő időszakot nem a deglobalizáció, hanem a globalizáció működési logikájának átalakulása jellemzi. A tanulmány újszerű megközelítése, hogy a globalizáció új szakaszát a külkereskedelem, az FDI és a GVC-k egymással kölcsönhatásban álló rendszerének elemzésén keresztül értelmezi. Alapvető állítása, hogy e három terület nem vizsgálható egymástól elkülönítve, mivel azok egy egymást kölcsönösen alakító, egymással erősen összefüggő, integrált rendszert alkotnak. A technológiai változások, a geopolitikai rivalizálás és az állam megerősödő gazdaságsszervező szerepe nyomán a korábbi, elsősorban hatékonyságmaximalizálásra és költségminimalizálásra épülő rendszer átalakult. A külkereskedelem, az FDI és a globális értékláncok továbbra is egymást erősítik, kapcsolatuk azonban új működési logika szerint szerveződik át, amelyben a gazdasági racionalitás mellett a gazdaságpolitikai és geopolitikai megfontolások is meghatározó szerepet játszanak. A tanulmány rámutat arra, hogy a 2024-ig rendelkezésre álló adatok alapján a világ gazdaságban nem a globalizáció visszafordulása, hanem annak szerkezeti átalakulása figyelhető meg, miközben a 2025 utáni folyamatok hosszabb távú értelmezése egyelőre nyitott kérdés.*

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: F15, F21, F23, F60.

Kulcsszavak: globalizáció, külkereskedelem, külföldi közvetlentőke-befektetések (FDI), globális értékláncok (GVC), geoökonómia, iparpolitika.

* Ez az írás az MTA IX. Osztálya által a Magyar Tudományos Akadémia alapításának 200. évfordulója alkalmából rendezett, Globalizáció, deglobalizáció a 21. században című tudományos ülésszakon 2026. február 12-én tartott előadáson alapul. Az előadás szövegének leírásához a mesterséges intelligenciát vette igénybe a szerző.

Sass Magdolna az ELTE KRTK Világgazdasági Intézet (MTA Kiváló Kutatóhely) igazgatója és a Szege-di Tudományegyetem tudományos főmunkatársa (e-mail: sass.magdolna@elte.krtk.hu).

A tanulmányra a Creative Commons CC-BY irányelvei érvényesek.

A kézirat első változata 2026. június 19-én érkezett szerkesztőségünkbe.

DOI: <https://doi.org/10.18414/KSZ.2026.9.1036>

The triangle of trade, foreign direct investment, and global value chains in the “new” phase of globalisation

MAGDOLNA SASS

This paper examines the transformation of the relationship between international trade, foreign direct investment (FDI), and global value chains (GVCs) in the new phase of globalisation. Drawing on the relevant literature and international statistical evidence, it argues that the period following the 2008–2009 global financial crisis is characterised not by deglobalisation but by a transformation in the operating logic of globalisation. The paper’s main contribution is its integrated analytical framework, which interprets the new phase of globalization through the interaction of international trade, FDI, and GVCs. It argues that these three dimensions cannot be adequately understood in isolation, as they constitute an integrated system in which each continuously shapes the others, and which are mutually dependent on each other. Technological change, growing geopolitical rivalry, and the strengthened role of the state in economic governance have transformed the previous model, which was primarily driven by efficiency maximisation and cost minimisation. International trade, FDI, and GVCs continue to reinforce one another, but their interaction is increasingly governed by a new logic, in which economic rationality is complemented by economic policy and geopolitical considerations. The paper concludes that, based on the evidence available through 2024, recent developments should be interpreted as a structural transformation rather than a reversal of globalisation, while the longer-term implications of developments after 2025 remain an open question.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: F15, F21, F23, F60.

Keywords: globalisation, international trade, foreign direct investment (FDI), global value chains (GVCs), geoeconomics, industrial policy.

Bevezetés

A globalizációra sokáig úgy tekintettünk, mint egy lineáris folyamatra, ahol az áruk, a szolgáltatások, a tőke, a technológiák és a tudás növekvő volumenű és arányú áramlása a részt vevő országok egyre mélyebb kölcsönös függőségéhez, ezzel együtt egyre gyorsabb gazdasági növekedéséhez és egyre magasabb jólétéhez, jó esetben fejlettségbeli konvergenciájához vezet. Az utóbbi évek történései ugyanakkor cáfolják az egyenes vonalú fejlődésre vonatkozó feltételezést. Különösen a globális pénzügyi válság óta mind egyenetlenebbé, megszakításokkal és a gazdasági mellett mindinkább politikai megfontolásokkal terheltté vált ez a folyamat (Dufrénot & Sato, 2026), és országonként eltérő mintákat követ (Baldwin, 2022b). A technológiai változások, a geopolitikai rivalizálás és az állam aktívabb gazdaság-szervező szerepe új működési logikát alakított ki. Ugyanakkor a globalizáció szintje érdemben nem változott, a globalizációs folyamat nem fordult vissza, inkább jelentős mértékben átalakult. Vagyis nem egy stabil rendszer pillanatnyi, külső sokkok okozta zavarairól van szó, hanem egy újfajta globalizációról, a globalizáció új szakaszáról, a világ gazdaság átalakulásáról.

Az átalakulási folyamat összetett és sokrétű. A jelenlegi világgazdasági átalakulásról szóló viták és elemzések jelentős része is az átalakulás egy-elemére, a deglobalizáció, a fragmentáció vagy a geopolitikai rivalizálás kérdéseire összpontosít. Ennek a cikknek sem célja a teljes folyamat feltérképezése, lehetséges kimeneteinek elemzése – ez bőven meghaladná a szerző kompetenciáit. Inkább az átalakulás egyetlen fontos szeletére koncentrálok: a külkereskedelem, a külföldi közvetlentőke-befektetések (*foreign direct investment, FDI*) és a globális értékláncok (*global value chain, GVC*) egymással nagymértékben összefüggő átalakulására. Hiszen a globalizáció új szakaszának egyik legfontosabb sajátossága éppen az, hogy e három terület nem egyenként változik meg, hanem a kapcsolatrendszerük alakul át, ami természetesen visszahat az egyes elemek fejlődésére is. A korábbi hatékonyságmaximalizálási és költségminimalizálási logikát egyre inkább a reziliencia, a biztonság, a stratégiai autonómia és a geopolitikai megfontolások egészítik ki vagy akár helyettesítik.

Miért fontos a három terület átalakulása? A globalizáció előző szakaszában, nagyjából a globális pénzügyi válságig, a három elem egymást erősítette. A multinacionális vállalatok szervezték a rendszert, és a globális értékláncok adták a keretet, a külkereskedelem és a külföldi közvetlentőke-befektetések (egyre növekvő része) közötti összekötő mechanizmust, és mindegyik elem erős dinamikát mutatott. A globalizáció új szakaszában először a pénzügyi válság, majd a pandémia okozta sokkok mutatták meg a rendszer sebezhetőségét és ennek jelentős társadalmi költségeit, előtérbe állítva azt, hogy nemzetállami szempontból kiemelten fontos ennek a sebezhetőségnek a mérséklése. Másfelől egyre inkább látszott, hogy a fejlett országokban egyes társadalmi csoportok a globalizáció és a technológiai változások vesztesei. Ezt a két, egymással összefüggő problémát nemzetállami keretekben, gazdaságpolitikai (főleg iparpolitikai és kereskedelempolitikai) eszközökkel igyekeztek a kormányzatok kezelni. Az új technológiák megjelenése, új világgazdasági szereplők felemelkedése, egyes területeken meghatározóvá válása és a technológiai verseny élesedése is fontos tényezők a globalizáció új szakaszában.

Miért érdemes a három területet (külkereskedelem, FDI és GVC-k) együtt vizsgálni? Egymástól elkülönített vizsgálatuk ma már nem elegendő, mivel nagyon nagy mértékben összefonódtak, együtt mozognak, hatnak egymásra. A kereskedelmi folyamatok változása befolyásolja a beruházási döntéseket, az FDI átalakulása módosítja az értékláncok földrajzi szerkezetét, az értékláncok létrehozása vagy átszervezése pedig visszahat mind a külkereskedelemre, mind a tőkeáramlásokra. A szakirodalom jelentős része a külkereskedelem, az FDI vagy a globális értékláncok átalakulását külön-külön elemzi. Kevesebb figyelem irányul arra, hogy ezek a folyamatok miként alakítják egymást, illetve hogyan változik a köztük lévő kapcsolat a globalizáció új szakaszában. A tanulmány ehhez a vitához kíván hozzájárulni azzal, hogy integrált keretben vizsgálja a három terület kölcsönhatásait.

A tanulmány módszerét tekintve a szakirodalom feldolgozására épít, és illusztráló céllal statisztikai elemzések eredményeit is használja, vagy a szakirodalomból, vagy a szerző saját kutatásaiból. Megbízható adataink 2024-ig vannak, igazából az addig terjedő időszakra tehetünk adatokkal alátámasztható kijelentéseket. Nem zárhatjuk ki, hogy Trump 2025-ös visszatérése akár egy teljesen új globalizációs fejezetet is nyithatott.

A tanulmány a következőképpen épül fel: az első fejezet az átalakulás legfontosabb tényezőit térképezi fel; a második a külkereskedelem, az FDI és a GVC-k összefonódó átalakulását mutatja be; az utolsó pedig egy rövid összegzést tartalmaz.

Miért változott meg a globalizáció működési logikája?

A globalizáció korábbi szakaszát olyan működési logika jellemezte, amely elsősorban a vállalati profitmaximalizálásra, a költséghatékonyságra és a gazdasági liberalizációra épült. A termelés nemzetközi feldarabolása, az *offshoring* és *outsourcing* stratégiák, valamint a komparatív előnyök globális kombinálása, az ezek révén elérhető költségmegtakarítás a globális értékláncok gyors elterjedéséhez vezetett (Baldwin, 2006), legalábbis azokban az ágazatokban, ahol az áruk, a szolgáltatások és a termelési tényezők szabad áramlása, illetve a technológiai feltételek ezt lehetővé tették. A globális értékláncok így a globalizáció egyik legfontosabb „mikro- és mezoszerkezeti” hordozóivá váltak: egyszerre eredményei, erősítői és működési mechanizmusai a globalizációnak. A globalizáció „logikája” tehát leginkább az értékláncok konkrét működésén keresztül válik láthatóvá (Mahutga, 2012).

A globális értékláncok elterjedését több, egymást erősítő tényező támogatta. A műszaki fejlődés – különösen az információs és kommunikációs technológiák fejlődése és a szállítási technológiák révén a kapcsolódó költségek csökkenése – lehetővé tette a termelési folyamatok földrajzi szétválasztását és nemzetközi koordinációját. Emellett az áruk, a szolgáltatások és a tőke áramlásának liberalizációja, valamint a vállalatok közötti erősödő verseny nyomása is hozzájárult ahhoz, hogy a multinacionális vállalatok globális termelési rendszereket alakítsanak ki. A vezető vállalatok (*lead firms*) egyre inkább több ország komparatív előnyeit kombinálva szervezték meg termelésüket, így optimalizálva költségeiket, és növelve versenyképességüket.

A globális értékláncok fejlődése jelentős hatást gyakorolt mind a külkereskedelemre, mind a közvetlentőke-áramlásokra, sőt a határokon átnyúló technológia-, humántőke- és munkaerő-áramlásokra is (Taglioni & Winkler, 2016). A nemzetközi termelés szétvarabolása a köztes termékek kereskedelmének gyors növekedését eredményezte (Baldwin, 2011; Yeats, 1998), miközben az FDI egyre gyakrabban kapcsolódott a termelési folyamatok földrajzi áthelyezéséhez, relokációjához. Az egyes termelési folyamatokat oda lehetett helyezni, ahol az ahhoz szükséges termelési tényezők (elsősorban relatíve olcsó, szakképzetlen, közepesen képzett és képzett munkaerő) bőségesen álltak rendelkezésre, és a megtermelt alkatrészeket, részegységeket, késztermékeket viszonylag olcsón lehetett szállítani (Gereffi & Fernandez-Stark, 2011). A hetvenes évektől kezdve egyes ágazatokban (például a ruházati iparban) már megjelentek a globális értékláncok, igazán dinamikus terjedésük azonban az 1990-es évektől, különösen a volt szocialista országok és Kína világgazdasági integrációját, majd Kína WTO-taggá válását (2001) követően gyorsult fel. A 2008–2009-es válságig tartó időszakot sokan a „hiperglobalizáció” korszakának tekintik, amikor a világkereskedelem és az FDI – részben a globális

értékláncok terjedéséhez kapcsolódóan – a GDP növekedését meghaladó ütemben bővült (Antràs, 2003).

A 2008–2009-es pénzügyi válság azonban fordulópontot jelentett. Ezt követően a világgazdaság átlépett a „*slowbalizáció*” szakaszába (The Economist, 2019). Ebben az időszakban a kereskedelem és a GDP aránya stabil maradt, a külföldi közvetlen-tőke-befektetések áramlása a globális pénzügyi válság előtti szinthez képest jelentősen visszaesett, a globális értékláncokba való integrálódás pedig stagnált.

A szakirodalom a világkereskedelem válság utáni lassulását egyaránt magyarázza ciklikus és strukturális tényezőkkel (Catalan Piera & Rueda Cantuche, 2016). A ciklikus okok között a gyenge globális kereslet, a beruházások visszaesése és a pénzügyi feltételek romlása szerepelnek, amelyek különösen erősen fékeztek a kereskedelem bővülését (Borin et al., 2018; Constantinescu et al., 2015). Strukturális oldalról a korábbi integrációs hajtóerők kifulladásra, Kína és Kelet-Közép-Európa világgazdasági integrációjának lezárulása, a protekcionizmus erősödése és a globális értékláncok terjedésének stagnálása játszott szerepet (Antràs & Chor, 2022; Borin et al., 2026). E folyamatok a termelési hálózatok fokozatos regionalizálódásához, a vállalatok kockázatterékenységeinek növekedéséhez, valamint a nem vámjellegű korlátozások és állami beavatkozások erősödéséhez vezettek (Cigna et al., 2022; Lund et al., 2019). Mindeközben a globális növekedés és kereskedelem motorjai egyre inkább a feltörekvő gazdaságok lettek, miközben a fejlett országokban mérsékelt maradt a külkereskedelem bővülése (Ollivaud & Schwellnuss, 2015; Śliwiński, 2025).

A pénzügyi válság, majd a koronavírus-járvány rávilágított a globális termelési és ellátási rendszerek sérülékenységére, különösen a stratégiai termékektől való függőségek esetében (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2025). A pandémia utáni ellátási zavarok, a félvezetőhiány és a logisztikai problémák tovább erősítették a reziliencia iránti igényt (Attinasi et al., 2021), amit Európában az orosz–ukrán háború is fokozott (Chupilkin et al., 2023). Ezzel párhuzamosan Kína növekvő gazdasági súlya és a geopolitikai bizonytalanságok erősödése hozzájárult ahhoz, hogy a korábban átmenetinek tekintett sokkok és függőségek tartós kihívásként jelenjenek meg (Borin et al., 2026; Dachs et al., 2025). Politikai oldalról a globalizációs folyamat és a technológiai fejlődés veszteségeinek hangja is erősödött.

Mindez a globalizáció működési logikájának átalakulásához vezetett. A korábbi költséghatékonysági és profitmaximalizáló szempontok mellé egyre inkább felzárkóztak a nemzetállami stratégiai érdekek, erősítve az iparpolitikák szerepét (Evenett et al., 2024; Juhász et al., 2023). A vállalati és gazdaságpolitikai döntésekben ma már egyre fontosabb helyet foglal el a reziliencia, az ellátásbiztonság, a stratégiai autonómia és a technológiai szuverenitás (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2025).

A 2008 utáni időszak ezért nem a globalizáció visszafordulását, hanem újraszerveződését hozta. A globalizáció új szakaszát három, egymással összefüggő tényező alakítja: a technológiai fejlődés, a geopolitikai rivalizálás erősödése és az államok aktívabb gazdaságsszervező szerepe. Ezek együttesen a korábbi hatékonyságközpontú logikát egyre inkább a reziliencia, a biztonság és a stratégiai autonómia szempontjaival egészítik ki.

Technológiai fordulat: a harmadik „szétválás”

A globalizáció működési logikájának átalakulásában a technológiai változások is fontos szerepet játszanak. Míg a korábbi globalizációs hullámokat elsősorban a szállítási és kommunikációs költségek csökkenése, valamint a termelési folyamatok nemzetközi feldarabolásának technológiai-technikai lehetősége jellemezte, a jelenlegi időszakot a digitalizáció, a mesterséges intelligencia, az adatáramlások és a digitális platformok térnyerése alakítja (Baldwin, 2016, 2022a; Pelle & Szanyi, 2025). Baldwin (2016) értelmezésében a globalizáció története egymást követő szétválási (*unbundling*) folyamatokként írható le. Az első szétválás során a szállítási költségek csökkenése lehetővé tette a termelés és a fogyasztás földrajzi elkülönülését. A második szétválás a technológiák fejlődésének eredményeként a termelési folyamatok nemzetközi fragmentációját és a globális értékláncok kialakulását hozta létre. Vagyis egy-egy termék esetében a termelési folyamatok egyes szakaszai (a termék előállításához szükséges különféle szolgáltatások, alkatrészek és részegységek előállítása, összeszerelés, kutatás-fejlesztés stb.) különböző földrajzi helyeken valósulhatnak meg. A harmadik szétválás korszakában nem csupán a termelési feladatok, hanem bizonyos szolgáltatások, tudásintenzív tevékenységek és szakértelem is földrajzilag elkülöníthetővé és digitálisan közvetíthetővé válik (Baldwin, 2022a, 2022b).

A digitális technológiák fejlődése jelentősen kiszélesítette a nemzetközi kereskedelemben bekerülő tevékenységek körét. Míg a korábbi globalizációs szakasz elsősorban a feldolgozóipari termelés nemzetközivé válására épült, napjainkban egyre több üzleti szolgáltatás, mérnöki, informatikai, pénzügyi vagy kreatív tevékenység válik távolról is végezhetővé. Az online platformok, a felhőalapú szolgáltatások és a távmunka elterjedése tovább erősíti ezt a folyamatot. A szolgáltatások nemzetközi kereskedelme ezért az elmúlt években gyorsabban bővült, mint az árukereskedelem, ami számos területen tovább mélyíti a globalizációt (Baldwin, 2022a; World Trade Organization, 2024).

A mesterséges intelligencia megjelenése újabb fordulópontot jelenthet. Az MI-alapú rendszerek nemcsak a termelékenységet növelik, hanem lehetővé teszik bizonyos tudásintenzív feladatok automatizálását és nemzetközi koordinációját is. Ez – más technológiákkal együtt – tovább csökkentheti a földrajzi távolság jelentőségét, ugyanakkor bizonyos tevékenységek esetében ösztönözheti a termelés visszatelepítését (*backshoring*) vagy regionális koncentrációját is. A technológiai fejlődés tehát kettős hatást gyakorol: egyes területeken tovább mélyíti a globalizációt, míg más esetekben csökkenti az alacsony bérköltségű országok hagyományos versenyelőnyeit, és akár elő is segítheti a visszatelepítési folyamatokat (Baldwin, 2022b).

A technológiai fordulat egyik legfontosabb következménye, hogy a globalizáció egyre kevésbé az áruk, és egyre inkább az adatok, a tudás és a szolgáltatások nemzetközi áramlására épül. Ennek eredményeként az „új” szakaszban a globalizáció intenzitása nem feltétlenül csökken, hanem inkább a formája változik meg.

A világgazdasági erőviszonyok átrendeződése

A globalizáció új szakaszának másik meghatározó tényezője a világgazdasági erőviszonyok átrendeződése. A globalizáció előző időszakában a fejlett gazdaságok (mindekenélőtt a G7-országok) dominálták a világgazdaságot, miközben Kína és más feltörekvő országok egyre mélyebben integrálódtak a globális termelési hálózatokba (Antràs, 2020). Az elmúlt másfél évtizedben azonban Kína gazdasági súlya jelentősen megnőtt, miközben a G7-országok részesedése a globális kibocsátásból fokozatosan csökkent (a tulajdonlás csökkenése természetesen sokkal lassabb). Ez nem csupán gazdasági, hanem geopolitikai következményekkel is járt (Baldwin, 2025). A változás egyik legfontosabb következménye, hogy a globalizáció során kialakult kölcsönös függőségek egyre inkább geoökonómiai eszközzé váltak. Az Egyesült Államok és Kína közötti stratégiai rivalizálás következtében erősödött az a felfogás, hogy a gazdasági egymásrautaltság (például a technológiai, pénzügyi vagy nyersanyagfüggőség) politikai nyomásgyakorlásra is felhasználható (Clayton et al., 2024). Ez a szemlélet átalakítja a vállalati és kormányzati döntéshozatalt, és gyengíti a multilaterális rendszerbe vetett bizalmat. A geoökonómiai hatalom nem pusztán a GDP méretéből fakad, hanem abból is, hogy egy ország mennyire ellenőriz stratégiai fontosságú technológiákat, infrastruktúrákat vagy inputokat (Clayton et al., 2026). Ilyen „stratégiai szűk keresztmetszetnek” (*choke point*) tekinthető például az amerikai dollárközpontú pénzügyi rendszer vagy a kínai ritkaföldfém-tulajdonlás és -ellenőrzés. Minél nehezebben helyettesíthető egy ilyen erőforrás, annál nagyobb politikai befolyást biztosíthat az azt ellenőrző ország számára. Ezért a vállalatok és államok egyre inkább törekednek függőségeik csökkentésére, diverzifikációra és alternatív rendszerek kiépítésére. Egy fontos ellentmondás erősödik fel a fenti folyamatok révén: a specializáció növeli a hatékonyságot, de egyúttal növeli a sérülékenységet is. (Ennyiben „kódolva is volt” a globalizáció változása, amikor az egymást követő sokkok egyre inkább felszínre hozták ezt a paradoxont.) A függőségek mérséklésére irányuló törekvések (például a *reshoring*, a *nearshoring* vagy a *friendshoring*) ezért gyakran a termelési hálózatok regionalizálódásához és a világgazdaság részleges fragmentációjához vezetnek. A globalizáció tehát nem fordul vissza, hanem a gazdasági hatékonysági megfontolások mellé (esetenként azok helyébe) a stratégiai biztonsági megfontolások is felsorakoznak. Ezzel párhuzamosan a globalizáció társadalmi megítélése is változott. A fejlett gazdaságokban a jövedelemelosztási feszültségeket – különösen az alacsony és közepes képzettségű munkavállalók helyzetének romlását – gyakran kizárólag a globalizáció számlájára írták, noha ezekben a folyamatokban az automatizálás, az információs és kommunikációs technológiák terjedése és a pénzügyi válság utáni bizonytalanság is jelentős szerepet játszott (Acemoglu & Restrepo, 2020). Mindenesetre a globalizáció és a technológiai változások vesztesei is egyre inkább hangot adnak elégedetlenségüknek. A növekvő társadalmi és politikai nyomás hozzájárult a protekcionista intézkedések erősödéséhez és a stratégiai iparágak védelmére irányuló politikák terjedéséhez.

A fentebb felvázolt folyamatok a multilaterális rendszer válságát is magukkal hozták. A WTO jelenlegi szabályait egy olyan világgazdaságra szabták, ahol

a kereskedelem elsősorban gazdasági kérdés volt. Ahogy láttuk, ez ma már nem igaz. A geopolitika ugyanis megváltoztatja az ösztönzőket, az országok nemcsak a polgáraik jólétét, hanem a saját relatív hatalmukat is maximalizálnák. Ha a relatív hatalom is cél, akkor a nem kooperatív egyensúlyban magasabb vámok alakulnak ki, ami jól magyarázza az Egyesült Államok vámháborúját, az exportkorlátozásokat, a technológiai szankciókat és a kínai válaszokat (Mattoo et al., 2026). Ezért a WTO szabályrendszere egyre nehezebben működik, hiszen a két szabályozási alapelv, a viszonzosság és a hátrányos megkülönböztetés tilalma nem alkalmasak arra, hogy kezeljék a geopolitikai versengést. Mattoo és szerzőtársai (2026) szerint geopolitikai kivételek engedélyezésére lenne szükség, vagyis a WTO-nak lehetővé kellene tennie bizonyos célzott geopolitikai indíttatású, diszkriminatív kereskedelmi intézkedéseket, amennyiben azok nem okoznak jelentős károkat harmadik országoknak. Ha ez nem történik meg, az a WTO végét is jelentheti.

Az állam „visszatérése”

Az előző két tényezővel szorosan összefügg az állam szerepének erősödése: ha a technológia stratégiai jelentőségűvé válik, és a kölcsönös függőségek geopolitikai kockázatokat hordoznak, akkor az államok szükségképpen ismét igen aktív szereplőkké válnak a gazdaság szervezésében. Természetesen fontos megjegyezni, hogy az államok-kormányzatok soha nem vonultak vissza a gazdaság szervezéséből (Bulfone, 2023; Szalavetz, 2015), a globalizáció új szakaszában azonban szerepük újból nagyon hangsúlyossá válik. Míg a globalizáció előző időszakát elsősorban a multinacionális vállalatok által szervezett globális termelési hálózatok, a liberalizáció és a költséghatékonyra épülő vállalati döntések jellemezték, napjainkban egyre inkább az államok alakítják a nemzetközi gazdasági folyamatokat. A vállalati profitmaximalizálás motívuma mellett egyre inkább megjelennek a nemzetbiztonsági, technológiai, ellátásbiztonsági, klímavédelmi, politikai és geopolitikai szempontok.

A 2008–2009-es pénzügyi válságot, majd a világjárványt követően világszerte megerősödtek az iparpolitikai beavatkozások, amelyek célja már nemcsak a versenyképesség javítása, hanem a reziliencia, az ellátásbiztonság és a stratégiai autonómia növelése is lett (Juhász et al., 2023; Organisation for Economic Co-operation and Development, 2025). Kína jelentős mértékben állami iparpolitikán alapuló gazdasági sikerei és világ gazdasági hatalomszerzése is erősítette az iparpolitika visszatérését (Bair et al., 2021). A fejlett országokban viszont egyre többen érzik magukat a globalizáció veszteséinek. Ez a politikai nyomás is hozzájárult az iparpolitika térnyeréséhez. Az Egyesült Államokban a CHIPS and Science Act és az Inflation Reduction Act, az Európai Unióban a stratégiai autonómiára és a kritikus technológiák támogatására irányuló kezdeményezések, Kínában pedig az államilag vezérelt technológia- és iparfejlesztési programok jól mutatják ezt a fordulatot. A hangsúly egyre inkább a stratégiai ágazatok támogatására helyeződik: az alkalmazott eszközök elsősorban a félvezetők, az elektromos járművek, a kritikus nyersanyagok és a zöld technológiák területét célozzák (Global value chain development report, 2025). Az iparpolitika így ismét

a gazdaságpolitika egyik központi eszközévé vált, amit megerősít megváltozott intézményi kezelése is. Az eseti, projektalapú beavatkozások felől elmozdulás történt a több területen átívelő, tartós politikai koordináció felé, és a kormányok által alkalmazott eszközök köre sokkal szélesebb: a közvetlen szubvencióktól a közbeszerzéseken és a kutatás-fejlesztési támogatásokon át a szén-dioxid-kibocsátással kapcsolatos különféle ösztönzőkig terjednek (Baquie et al., 2025). A stratégiai autonómia, a technológiai szuverenitás, a gazdasági biztonság, a klímaválság kezelése vagy a *friendshoring* olyan célokat fogalmaznak meg, amelyek túlmutatnak a hagyományos hatékonysági szempontokon. Az iparpolitika előtérbe kerülése egyfajta ördögi kört is beindít: ha más országok iparpolitikai intézkedésekkel torzítják a nemzetközi versenyt, akkor annak korrekciója újabb hazai iparpolitikai intézkedéseket indukálhat. Ezt a folyamatot tovább erősítik a globális értékláncokon keresztül kialakuló kölcsönös függőségek és az ezekből fakadó, országok közötti áttérjedési hatások.

Az állami aktivizmus erősödése azonban nem egyértelműen támogatja a nemzetközi integrációt. Egyes intézkedések a kereskedelem és a befektetések diverzifikációját, valamint az ellátási láncok ellenállóbbá tételét szolgálják, mások viszont kifejezetten protekcionista jellegűek, relativizálva a WTO szerepét. Evenett és szerzőtársai (2024) becslése szerint az új kereskedelem- és beruházáspolitikai beavatkozások mintegy 70 százaléka diszkriminatív intézkedésnek tekinthető, idesorolva az importhelyettesítést ösztönző támogatásokat, az exportkorlátozásokat és a hazai termelést előnyben részesítő szabályozásokat. Ezek jelentősen befolyásolják a kereskedelmi és befektetési áramlásokat, valamint hozzájárulnak a globális gazdaság fragmentációjához (Baldwin, 2025; Evenett et al., 2024).

Az iparpolitika újbóli előretörése ugyanakkor új globális aszimmetriákat is létrehozhat (International Monetary Fund, 2026). A nagy gazdaságok jelentős költségvetési forrásokat képesek mozgósítani stratégiai iparágak támogatására, míg a kisebb és szegényebb országok mozgástere jóval korlátozottabb. Így a támogatási verseny, a technológiai versenyfutás és a gazdasági blokkosodás akár tovább növelheti a nemzetközi egyenlőtlenségeket. Az IMF (2026) elemzése szerint az iparpolitikai intézkedések önmagukban csak korlátozottan képesek kezelni a globális egyensúlytalanságokat, ugyanakkor jelentős hatást gyakorolhatnak a kereskedelmi és beruházási áramlásokra.

Az állam visszatérésének politikai háttérében a globalizáció társadalmi legitimációjának gyengülése is szerepet játszik. A fejlett gazdaságokban a növekvő jövedelmi egyenlőtlenségeket, az ipari munkahelyek visszaszorulását és a regionális különbségek növekedését gyakran a globalizáció következményeként értelmezték, ami erősítette a protekcionista és befelé forduló politikai törekvéseket (Borin et al., 2026; United Nations Conference on Trade and Development, 2012). Ennek eredményeként a gazdaságpolitika fókusza egyre inkább a nemzeti versenyképesség, a stratégiai iparágak támogatása és a gazdasági biztonság felé tolódott el.

Összességében a globalizáció korábbi szakaszát főleg a vállalatok szervezték, míg a jelenlegi korszakot egyre inkább az államok formálják. A globalizáció új szakaszában a hatékonyság és gazdaságosság szempontjai mellé felzárkóztak a biztonság, a reziliencia és a nemzeti érdekek. Ez nemcsak nemzetgazdasági szinten, hanem a vállalatok szintjén is igaz.

A külkereskedelem, az FDI és a globális értékláncok háromszögének átalakulása

A változás nem hagyja érintetlenül a világgazdaság legfontosabb áramlásait sem. Ezen belül az általunk vizsgált három tényező erősen összefüggő rendszere is érintett: a technológiai változások, a világgazdasági erőviszonyok átrendeződése és az állami szerepvállalás erősödése miatt kapcsolatuk átalakul.

A globalizáció korábbi szakaszának háromszöge

A globalizáció korábbi szakaszában a multinacionális vállalatok – a technológiai fejlődés, valamint a kereskedelem és a tőkeáramlás liberalizálása kínálta lehetőségek kihasználása révén – egyes ágazatokban globális értékláncokat hoztak létre, amikor több, különböző országban levő helyszín komparatív előnyeit kombinálva csökkentették költségeiket, javították versenyképességüket. A globális értékláncok kialakulása nagymértékben a külföldi közvetlentőke-befektetésekhez kapcsolódik (*offshoring*), és jelentős nemzetközi kereskedelmet generál a termelési lánc különböző országokban működő szereplői között mind a köztes termékek, mind a végtermékek határon átnyúló többszöri mozgása révén. Így a három vizsgált elem egymást erősítette: a globális értékláncok térnyerése több FDI-t és több külkereskedelmet eredményezett, az erősödő verseny még több globális értéklánc létrejöttét segítette elő, és így tovább. Ezt a folyamatot törte meg és kezdte átalakítani először a globális pénzügyi válság, majd a későbbi változások.

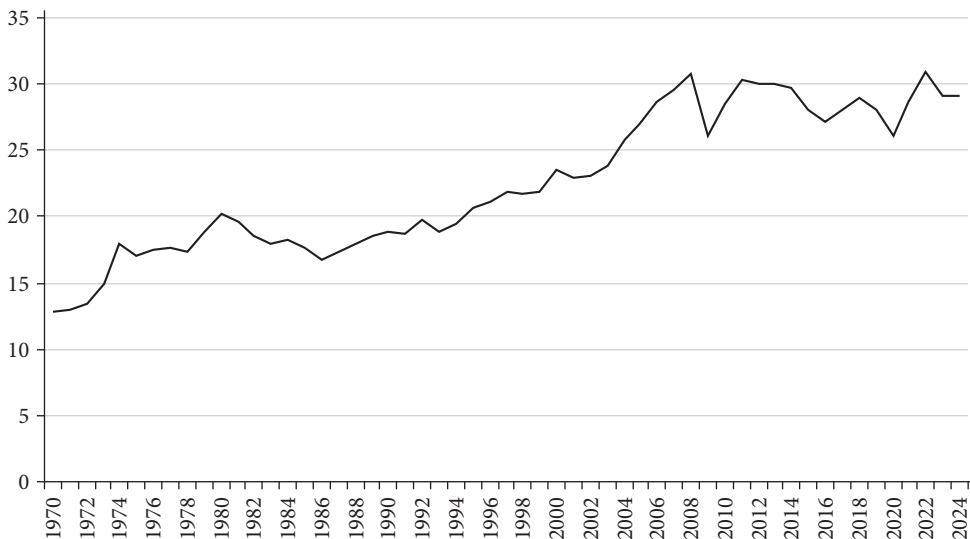
Az egyes elemek külön-külön történő elemzése – részben éppen jelentős összefonódásuk miatt – nem adhat teljes képet. Fontos, hogy a rendelkezésre álló hagyományos mutatók sem képesek teljes mértékben megragadni a folyamatokat. A külkereskedelem adatai – éppen a globális értékláncok térnyerése vagy a régóta jelen levő reexport miatt – jelentős halmozódást tartalmaznak. Ugyanakkor a hagyományos értelemben vett export és a globális értékláncokhoz köthető kivitel trendjei nagyjából együtt mozognak (Fertő et al., 2024). A külföldi közvetlentőke-befektetések adatai eleve pontatlanok, mivel sok egyéb tőkeáramlást is egyre inkább ide kell könyvelni (Antalóczy & Sass, 2014). Az úgynevezett közvetítő országok megjelenése és egyre jelentősebb aktivitása miatt itt is vannak többször elszámolt tételek, amelyek miatt egy 2017-re vonatkozó becslés szerint abban az évben a világ FDI-állománya valójában csaknem 30 százalékkal kisebb volt (Damgaard et al., 2019). Sajnos más évekre nincs ilyen becslés, így nem ismerjük ennek az elemnek a dinamikáját. Nincs részletes adatsorunk arra nézve, hogy a külkereskedelem és az FDI mekkora része kapcsolódik a globális értékláncokhoz, és ez a kapcsolat időben hogyan alakul. A globális értékláncokra vonatkozó becslések segíthetnek a külkereskedelmi adatok tisztításában, és ezáltal pontosabb képünk lehet arról, hogy egy-egy ország tulajdonképpen hogyan vesz részt a nemzetközi kereskedelemben. Ugyanakkor Borin és szerzőtársai (2025) szerint a globális értékláncok jelentősége is nagyobb annál, mint amit az új mérőszámok, például a hozzáadottérték-alapú kereskedelmi statisztika (*trade in value-added, TiVA*) mutat.

A globalizáció új szakasza: külkereskedelem

A külkereskedelemben a változások egyelőre csak részben láthatók. Bár a világkereskedelem volumene továbbra is növekszik, növekedési üteme lassabbá vált (1. ábra), GDP-arányosan inkább stagnálás jellemző. Ugyanakkor a trend inkább a „slowbalizáció” irányába mutat, mint a deglobalizáció felé (Śliwiński, 2025). Az export és a GDP növekedése közötti szoros pozitív kapcsolat lazult (Global value chain development report, 2025). Szerkezeti átalakulások is megfigyelhetők. Jelentős regionális eltérések alakultak ki, és egyes relációkban szűkült a forgalom az Egyesült Államok, Kína és az Európai Unió között (1. táblázat).

1. ábra

Az áruk és szolgáltatások exportjának értéke a világ GDP-jéhez viszonyítva, 1970–2024 (százalék)

Forrás: Világbank (<https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>).

A világexport növekedése annak ellenére lassult, hogy bizonyos relációkban, például az Egyesült Államok és Kína közötti kereskedelem áttérését megvalósító, úgynevezett konnektor vagy közvetítő gazdaságoknak, így Mexikónak és Vietnammak (Alfaro & Chor, 2023; Gopinath et al., 2025) vagy az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók megkerülését segítő közép-ázsiai gazdaságoknak (Global value chain development report, 2025) jelentősen nőtt a külkereskedelme. Így a kereskedelmi kapcsolatok új földrajzi mintázatok szerint szerveződnek át, részben a geopolitikai feszültségekhez való alkalmazkodás eredményeként (Bonadio et al., 2026; Jakubik & Ruta, 2023).

Egy másik fontos változás, hogy a szolgáltatások külkereskedelme, különösen a digitálisan szállítható szolgáltatásoké, gyorsabban nőtt az utóbbi évtizedben, mint az áruké vagy a nemdigitális szolgáltatásoké (2. ábra).

1. táblázat

Változások a kétoldalú külkereskedelmi forgalmakban, 2015–2023

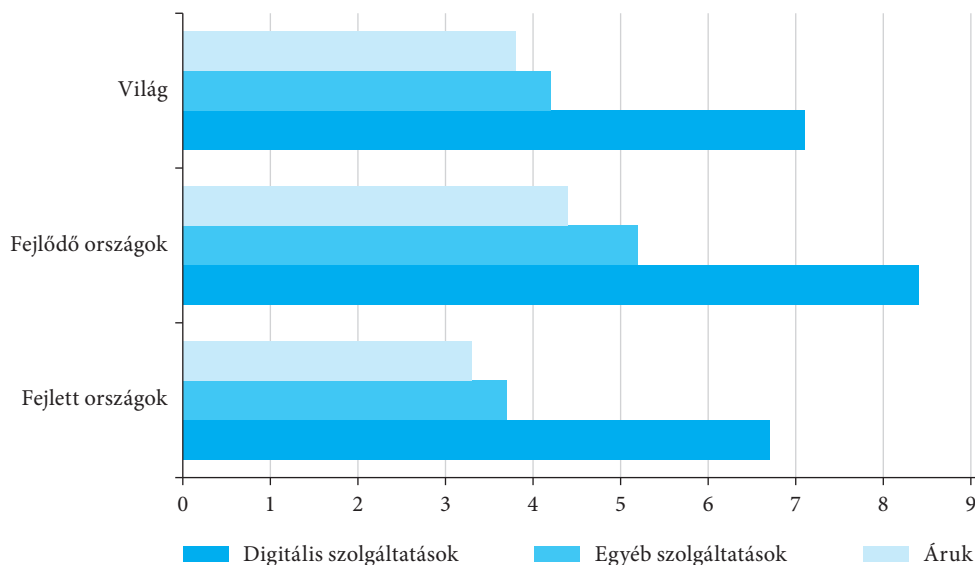
Exportőr/Importőr	Egyesült Államok	Kína	Európai Unió	A világ többi része
Egyesült Államok		−0,275	0,262	0,015
Kína	−0,401		0,237	0,137
Európai Unió	0,050	−0,066		−0,014
A világ többi része	0,012	0,047	0,035	
Változás az import/GDP mutatóban	−0,070	0,005	0,128	0,076

Megjegyzés: a táblázat a forrásgazdaságból a célgazdaságba irányuló GDP-arányos import 2015 és 2023 közötti százalékos változását mutatja be.

Forrás: Bonadio et al., 2026, 3. o.

2. ábra

Az export éves átlagos növekedése, 2015–2024 (százalék)

Forrás: az UNCTAD adatai alapján (<https://unctad.org/news/10-trends-shaping-global-trade-2026#:~:text=Slower%20growth%2C%20rising%20protectionism%20and%20structural%20shifts%20in,to%20exceed%20%2435%20trillion%20for%20the%20first%20time>).

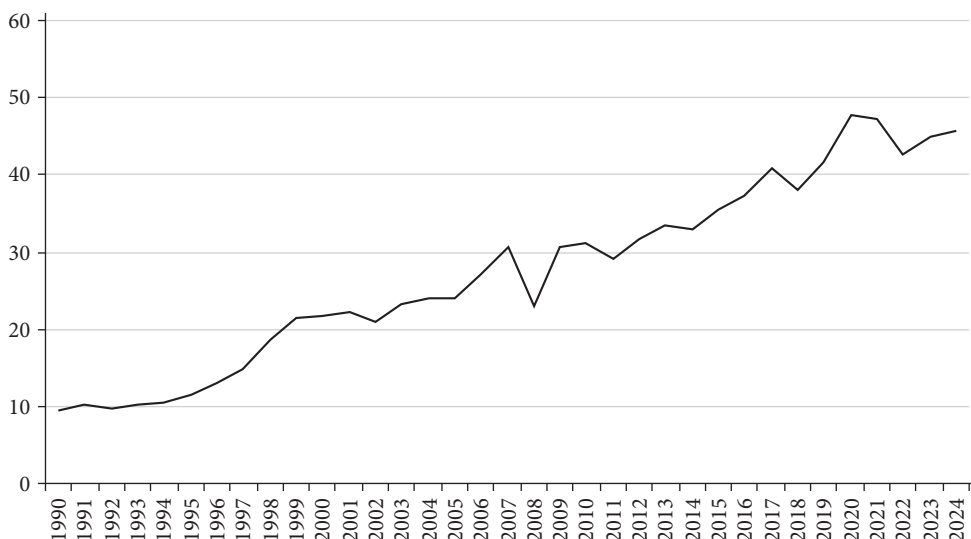
A globalizáció új szakasza: a külföldi közvetlentőke-befektetések

Bár az FDI-áramlások nominálisan továbbra is jelentősek, GDP-arányosan mérséklődő tendencia figyelhető meg (3. ábra), különösen a fejlett gazdaságokban. A globalizáció korábbi szakaszában meghatározó volt a vállalati FDI-motivációk közül a piackeresés és a hatékonyságkeresés; mindkettő célja egyértelműen a közép- és

hosszabb távú profitmaximalizálás volt. A globalizáció új szakaszában egyre gyakrabban találkozunk másfajta motivációkkal. A pénzügyi válság után megjelent, sőt dominánssá vált egyes feltörekvő országok fejlett országokba irányuló közvetlentőke-befektetéseiben a stratégiai előny keresése. Ezek esetében még dominálnak a gazdasági érdekek (technológiához, brandhez, tudáshoz való hozzájutás), de már megjelennek stratégiai szempontok is.¹ Később a vámfalakat „átugró” (a protekcionista intézkedéseket megkerülve az addigi exportpiacon közvetlentőke-befektetést végrehajtó, és így a helybeli értékesítésre helyben termelő, *tariff jumping*), a rezilienciakereső, a geopolitikai² és a „baráti”³ motivációk válnak egyre fontosabbá. Az FDI ezekben az esetekben nem szükségszerűen – csak – gazdaságilag motivált, hanem a geopolitikai alkalmazkodás eszköze is lehet.

3. ábra

A külföldi közvetlentőke-befektetések állományának a világ GDP-jéhez viszonyított aránya, 1990–2024 (százalék)

Forrás: saját szerkesztés az UNCTADStat adatai alapján.

Az állami iparpolitikák és a geopolitikai szempontok egyre közvetlenebbül alakítják az FDI földrajzi mintázatait. Az Egyesült Államokban a Biden-, majd a Trump-kormányzat már említett programjai, az Európai Unióban pedig az akkumulátoripar és más stratégiai technológiák támogatását célzó programok ösztönzik a beruházások

¹ Ezt figyelhetjük meg például az Európában megvalósított kínai közvetlentőke-befektetések esetében (Blomkvist & Drogendijk, 2016).

² Ilyenek például azok a kínai befektetések, amelyek az Egyesült Államokkal „barátiabb” viszonyban lévő országokba (Mexikóba vagy Vietnámba) irányulnak, hogy megkerüljék a Kínában gyártott termékekre kivetett amerikai protekcionista intézkedéseket.

³ Ezekben az esetekben az FDI-célpontok közül – a tőkeexportőr ország kormányzatának hatására vagy anélkül – a politikailag baráti országot választja a befektető.

újraelosztását és a termelési kapacitások régióbeli kiépítését. Különösen szembevető ez Magyarország esetében az elektromosjármű-iparban, ahol a kínai vállalatok európai beruházásai – a költségelőnyök kihasználása mellett – egyszerre tették lehetővé a piac közelségének kihasználását, a vámkockázatok mérséklését és a geopolitikai bizonytalanságokhoz való alkalmazkodást (Éltető et al., 2024; Györffy, 2023). Egyre fontosabbak a „baráti” tőkebefektetések, amelyek esetében a hatékonysági megfontolások mellett politikaiak is szerepet játszanak a befektetési helyszín kiválasztásánál. Világosan látszik ez a zöldmezős beruházásoknál (Aiyar et al., 2024) és a teljes FDI-áramlásnál is (Tan, 2024). Az is jól érzékelhető, hogy a geopolitikai kockázatok egyre inkább elrettentik a külföldi beruházókat (Bussy & Zheng, 2023).

A globális értékláncok újraszerveződése

A globális értékláncok átalakulása nem önálló folyamat, hanem a külkereskedelem és a közvetlentőke-beruházások átalakulásának közvetítő mechanizmusa. A GVC-k regionalizálódás, digitalizálódás és diverzifikálás révén alkalmazkodnak a globalizáció új szakaszának feltételrendszeréhez (Global value chain development report, 2025).

Az egyes országok globális értékláncokban való részvétele átlagosan enyhén csökken vagy stagnál az utóbbi években (Global value chain development report, 2025). A globális értékláncokhoz kapcsolódó külkereskedelem továbbra is jelentős, bár aránya 2024-re 46 százalékra csökkent a 2022-es 48 százalékos csúcsról. Az OECD legfrissebb TiVA-adatai szerint Európában magas szinten stabilizálódott, Ázsiában és Észak-Amerikában pedig megerősödött a regionális kapcsolatok intenzitása a globális értékláncokban (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2026).

Ugyanakkor jól látható a globális értékláncok földrajzi újraszervezése. Ennek egyik megnyilvánulása az „átcsatornázás”, vagyis a kereskedelmi kapcsolatok baráti közvetítő országokon keresztüli átrendeződése (IMF, 2024), amely különösen a Kínából az Egyesült Államokba irányuló export esetében figyelhető meg (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2026). Ezzel párhuzamosan több ország – mindenekelőtt Kína – egyes ágazatokban az országon belüli értékláncok kiépítésére törekszik a reziliencia és az ellátásbiztonság erősítése érdekében. A vámokat megkerülő (*tariff jumping*) közvetlentőke-befektetések nyomán növekvő helyi termelés szintén mérsékli a globális értékláncokhoz kapcsolódó nemzetközi kereskedelmet. Emellett megfigyelhetők a *nearshoring* és a *reshoring* jelei, miközben erősödik a regionális szerveződés is (Aguilar et al., 2024; Global value chain development report, 2025). Logisztikai adatok szerint a multinacionális vállalatok egyre nagyobb része alkalmaz Kína + 1, sőt Kína + 2 stratégiát.⁴

Mindezzel összhangban valószínűsíthető, hogy a globális értékláncokhoz kapcsolódó FDI dinamikája is mérséklődött. Korábbi becslések szerint a világ FDI-állományának mintegy 50–70 százaléka kötődött a globális értékláncokhoz

⁴ <https://blogs.tradlinx.com/what-is-reglobalization-the-rise-of-regional-supply-chains-under-trump/>

(UNCTAD, 2013), az utóbbi években azonban éppen azokban az ágazatokban csökkent a közvetlentőke-befektetések volumene, amelyek korábban a GVC-k bővülésének fő hajtóerejét jelentették (UNCTAD, 2026). Kína szerepe szintén átalakulóban van: jelentősen visszaesett a Kínába irányuló FDI (Yusuf, 2024), miközben az ország nettó FDI-importőrből nettó exportőrré vált. Ennek egyik fontos mozgatórugója a vámokat megkerülő (*tariff jumping*), globális értékláncokhoz kapcsolódó külföldi beruházások növekedése. Mindez arra utal, hogy a globális értékláncok nem leépülnek, hanem újraszerveződnek. Szerepük továbbra is meghatározó, ugyanakkor földrajzi szerkezetük és működési logikájuk fokozatosan átalakul, mindenekelőtt a regionalizálódás, és kisebbbbszt a GVC-k adott ország határain belülre helyezése irányában.

A globális értékláncok funkcionális átalakulásának is láthatók a jelei. A pandémiáig az árukhoz kapcsolódó globális értékláncokban való részvétel dominált, azóta a szolgáltatásokat nyújtó globális értékláncokban, különösen a digitális szolgáltatásokban való részvétel a jelentősebb (Global value chain development report, 2025, 8. o.), amelynek egy része a feldolgozóipari exporthoz kötődik. Ma már a feldolgozóipari kivitel hozzáadottérték-tartalmának több mint egyharmadát szolgáltatások teszik ki, aláhúзва a tervezés, a logisztika és a digitális funkciók központi szerepét a versenyképességben (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2026). A globális értékláncokban eddig kevésbé részt vevő országok, például India, a Fülöp-szigetek és számos afrikai gazdaság megerősítette pozícióját az üzleti folyamatok és a digitális szolgáltatások exportjában (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2026). A harmadik „szétválasztás” (*unbundling*) hatása egyértelmű a globális értékláncokban, amit erősít az, hogy a kereskedelempolitika protekcionista eszközei az árukra koncentrálnak (Global value chain development report, 2025).

Ezek a változások együttesen tükrözik a piaci erők hatását egyfelől, másfelől a kockázatok diverzifikálására és új befektetések vonzására irányuló tudatos politikai döntéseket. Ez utóbbi kapcsán valószínűsíthető, hogy az állam mind jelentősebb szerepet játszik a globális értékláncok szervezésében. Ahogy fentebb láttuk, a protekcionista intézkedések, a közvetlentőke-befektetések szoros figyelemmel kísérése (*monitoring*), az iparpolitikai eszközök alkalmazása azt eredményezi, hogy – a globalizáció előző szakaszától eltérően – már nem maguk a vállalatok, hanem az államok és a cégek együtt szervezik a globális értékláncokat.

Még egy fontos megjegyzés: ez az átalakulás, újraszervezés valószínűleg igen költséges folyamat. A rövidebb és kevésbé optimalizált ellátási láncok csökkenthetik a specializációból és a méretgazdaságosságból származó nyereségeket, miközben növelhetik a termelési költségeket (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2025). A *friendshoring* költsége jelentős lehet, egyes gazdaságokban a GDP 5 százalékát is elérheti (Javorcik et al., 2024). A *reshoring* vállalati költsége, különösen a kisebb cégek számára, szintén számottevő (D'Ambrosio & Lavoratori, 2025). Több elemzés szerint is jelentős árnövekedésekkel kell számolnunk az érintett termékek és szolgáltatások esetében. Ez különösen érzékenyen érintheti a kis, nyitott gazdaságokat, amelyek fejlődése nagymértékben épült a nemzetközi kereskedelemre és a tőkebeáramlásra. Ugyanakkor a regionális integráció enyhítheti ezeket a hatásokat, mert a blokkokon belüli kereskedelmi költségek csökkentek (Gourinchas & Gopinath, 2024).

A háromszög új logikája

A külkereskedelem, a közvetlentőke-beruházások és a globális értékláncok közötti kapcsolat továbbra is a világgazdaság egyik meghatározó szervezőelve marad, de a globalizáció új szakaszában működésük logikája jelentősen átalakul. A globalizáció előző időszakában e három folyamatot elsősorban a multinacionális vállalatok vezényelték, amelyek a költségminimalizálás és a hatékonyságnövelés érdekében egyre globálisabb termelési hálózatokat építettek ki. Az FDI főként az *offshoring* eszközeként szolgált, a kereskedelmi kapcsolatok szerkezetét elsősorban a komparatív előnyök, valamint a költség- és profitszempontok alakították, míg a globális értékláncok földrajzi kiterjedése folyamatosan bővült, egyre több országot kapcsolva be.

Az elmúlt évek válságai, a geopolitikai feszültségek erősödése, a technológia fejlődése, a politikai folyamatok és az iparpolitika visszatérése azonban új globalizációs működési logikát hozott létre. A három folyamat közötti kapcsolat nem szakadt meg, hanem részben új célok, motivációk és szempontok szerint szerveződik újra. Az újraszerveződés folyamata jelenleg is zajlik, iránya nem teljesen egyértelmű. A vállalatok továbbra is törekednek a hatékonyságra, ugyanakkor döntéseikben egyre nagyobb súlyt kap a reziliencia, az ellátásbiztonság, a technológiai szuverenitás és a geopolitikai kockázatok kezelése. Ennek következtében az FDI egyre gyakrabban a *friendshoring*, *nearshoring* vagy *reshoring* stratégiák eszközévé válik a korábbi *offshoringgal* szemben, a kereskedelmi kapcsolatokban a költségszempontok mellett erősödnek a geopolitikai megfontolások, míg a globális értékláncok bizonyos területeken regionálisabbá, helyszínválasztásukban szelektívebbé, nemcsak gazdasági, hanem politikai és biztonsági megfontolásokat is figyelembe vevővé válnak.

Mindez arra utal, hogy a világgazdaság nem a globalizáció végét, hanem annak egy új szakaszát éli. A külkereskedelem, a közvetlentőke-beruházások és a globális értékláncok továbbra is egymást erősítő, kölcsönösen összekapcsolódó folyamatok, illetve elemek maradnak, de az általuk alkotott „háromszög” működését már nem kizárólag a gazdasági racionalitás, a költségminimalizálás és a profitérdekek, hanem egyre inkább a gazdaságpolitikai, politikai és geopolitikai szempontok is alakítják. A korábbi hatékonyság-központú modell mellett így fokozatosan megjelent egy rezilienciára, politikai szempontokra és stratégiai autonómiára épülő globalizációs logika, amely várhatóan a következő évek világgazdasági folyamatait is meghatározza, bár sok a kérdés ebben a tekintetben.

Vagyis az eddigi tapasztalatok alapján az általunk vizsgált háromszög nem gyengül, hanem átalakul: a hatékonyság logikája mellé felzárkózik a biztonság, a reziliencia, a politika és a geopolitika szempontja. Ez a változás alapvetően befolyásolja a vállalati stratégiákat, az állami gazdaságpolitikákat és a nemzetközi gazdasági kapcsolatok jövőbeli szerkezetét.

Összefoglalás helyett

Legfontosabb következtetésünk, hogy – legalábbis a globális pénzügyi válságtól a 2024-ig terjedő időszakban – nem deglobalizációról, hanem a globalizáció átalakulásáról beszélhetünk. A globalizáció új szakaszában a külkereskedelem, a külföldi közvetlentőke-befektetések és a globális értékláncok továbbra is a világgazdaság alapvető fontosságú elemei, a globalizáció új szakaszának megértéséhez azonban nem elegendő a három elem egymástól elkülönített vizsgálata; az elemzés alapegysége egyre inkább az összefüggő háromszögük.

Fontos hangsúlyozni, hogy a globalizáció átalakulási folyamata most is tart, még nem tudjuk pontosan, milyen irányba megy, meddig tart, mi lesz a végső kimenete, milyen (akár nem gazdasági) mérföldkövei lesznek, kik lesznek a nyertesei és a vesztesei. Adataink alig vannak 2025–2026-ról. Trump fellépése akár teljesen más irányt is adhat(ott) a fejleményeknek, a globalizáció teljesen új szakaszát is megnyithatja, és esetleges bukása sem járna a „rég” globalizációhoz való visszatéréssel. De egy biztos: fel kell készülnünk erre a változásra, fel kell térképeznünk annak lehetséges hatásait, és alkalmazkodnunk kell hozzá.

Hivatkozások

- Acemoglu, D., & Restrepo, P. (2020). Robots and jobs: Evidence from US labor markets. *Journal of Political Economy*, 128(6). <https://doi.org/10.1086/705716>
- Aguilar, A., Caballero, J., Frost, J., & Parada, A. (2024). Evidence of nearshoring in the Americas. *BIS Bulletin* (No. 94). Bank for International Settlements. <https://www.bis.org/publ/bisbull94.pdf>
- Aiyar, S., Presbitero, A. F., & Ruta, M. (Eds.) (2023). *Goeconomic fragmentation: The economic risks from a fractured world economy*. CEPR Press. <https://cepr.org/publications/books-and-reports/geoeconomic-fragmentation-economic-risks-fractured-world-economy>
- Alfaro, L., & Chor, D. (2023). *Global supply chains: The looming “great reallocation”* (NBER Working Paper, No. 31661). National Bureau of Economic Research. <https://doi.org/10.3386/w31661>
- Antalóczy, K., & Sass, M. (2014). Tükör által homályosan: A külföldi közvetlentőke-befektetések statisztikai adatainak tartalmáról. *Külgazdaság*, 58(7-8), 30–57. https://kulgazdasag.eu/api/uploads/3_antaloczy_99a42d17c5.pdf
- Antràs, P. (2003). Firms, contracts, and trade structure. *Quarterly Journal of Economics*, 118(4), 1375–1418. <https://doi.org/10.1162/003355303322552829>
- Antràs, P. (2020). *De-globalisation? Global value chains in the post-COVID-19 age* (NBER Working Paper, No. 28115). <https://doi.org/10.3386/w28115>
- Attinasi, M. G., Balatti, M., Mancini, M., & Metelli, L. (2021). Supply chain disruptions and the effects on the global economy. *ECB Economic Bulletin*, 8, 51–57. <https://ideas.repec.org/a/ecb/ecbbox/202200081.html>
- Bair, J., Mahutga, M., Werner, M., & Campling, L. (2021). Capitalist crisis in the age of global value chains. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 53(6), 1253–1272. <https://doi.org/10.1177/0308518X211006718>

- Baldwin, R. E. (2006). *Globalisation: The great unbundling(s)*. Economic Council of Finland. https://repository.graduateinstitute.ch/record/295612/files/Baldwin_06-09-20.pdf
- Baldwin, R. (2011). *Trade and industrialisation after globalisation's second unbundling: How building and joining a supply chain are different and how it matters* (NBER Working Paper, No. 17716). <https://doi.org/10.3386/w17716>
- Baldwin, R. (2016). *The great convergence: Information technology and the new globalization*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv24w655w>
- Baldwin, R. (2019). *The globotics upheaval: Globalization, robotics, and the future of work*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.32422/mv.1695>
- Baldwin, R. (2022a). *Globotics and macroeconomics: Globalisation and automation of the service sector* (NBER Working Paper, No. 30317). <https://doi.org/10.3386/w30317>
- Baldwin, R. (2022b, August 31). The peak globalisation myth. Part 1. *VoxEU*. <https://cepr.org/voxeu/columns/peak-globalisation-myth-part-1>
- Baldwin, R., & Freeman, R. (2022). Risks and global supply chains: What we know and what we need to know. *Annual Review of Economics*, 14, 153–180. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-051420-113737>
- Baldwin, R., & Ruta, M. (2025). Introduction: Globalisation in flux. In R. Baldwin & M. Ruta (Eds.), *The state of globalisation*. CEPR Press. <https://cepr.org/publications/books-and-reports/state-globalisation>
- Baquiné, S., Huang, Y., Jaumotte, F., Kim, J., Parente, R. M., & Pienknagura, S. (2025). *Industrial policies: Handle with care* (IMF Staff Discussion Note, No. 2025/002). <https://doi.org/10.5089/9798229000642.006>
- Blomkvist, K., & Drogendijk, R. (2016). Chinese outward foreign direct investments in Europe. *European Journal of International Management*, 10(3), 343–358. <https://doi.org/10.1504/EJIM.2016.076242>
- Bonadio, B., Huo, Z., Kang, E., Levchenko, A. A., Pandalai-Nayar, N., Toma, H., & Topalova, P. (2025). Playing with blocs: Quantifying decoupling. *Journal of International Economics*, 104204. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2025.104204>
- Bonadio, B., Huo, Z., Kang, E., Levchenko, A. A., Pandalai-Nayar, N., Toma, H., & Topalova, P. (2026). *Decoupling without de-globalisation: The new geography of trade blocs* (SUERF Policy Brief, No. 1369). https://www.suerf.org/wp-content/uploads/2026/01/SUERF-Policy-Brief-1369_Bonadio-Huo-Kang-Levchenko-Pandalai-Nayar-Toma.pdf
- Borin, A., Mancini, M., & Taglioni, D. (2025). Economic consequences of trade and global value chain integration: A measurement perspective. *The World Bank Economic Review*. <https://doi.org/10.1093/wber/lhaf017>
- Bulfone, F. (2023). Industrial policy and comparative political economy: A literature review and research agenda. *Competition & Change*, 27(1), 22–43. <https://doi.org/10.1177/10245294221076225>
- Catalan Piera, A., & Rueda Cantuche, J. M. (2026). *The increasing role of services in the EU's integration into global value chains (GVC)*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/7439991>
- Chupilkin, M., et al. (2023). *The Eurasian roundabout: Trade flows into Russia through the Caucasus and Central Asia* (EBRD Working Papers, No. 276). <https://doi.org/10.2139/ssrn.4368618>
- Clayton, C., Maggiori, M., & Schreger, J. (2026, June). Understanding geoeconomics in a volatile world. *Finance & Development*. <https://www.imf.org/-/media/files/publications/fandd/article/2026/06/maggiori.pdf>

- Dachs, B., Stehrer, R., & Wolfmayr, A. (2025). Global value chains, technology sovereignty and the role of China in international knowledge diffusion. *Journal of Industrial and Business Economics*, 52, 753–773. <https://doi.org/10.1007/s40812-025-00362-3>
- D'Ambrosio, A., & Lavoratori, K. (2025). Reshoring to survive? The other side of de-globalization. *Journal of Industrial and Business Economics*, 52, 867–889. <https://doi.org/10.1007/s40812-025-00342-7>
- Damgaard, J., Elkjaer, T., & Johannesen, N. (2019). *What is real and what is not in the global FDI network?* (IMF Working Paper, No. WP/19/274). International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781513521527.001>
- Dufrénot, G., & Sato, K. (2026). Challenges in the globalisation process: A new emerging world. *Review of World Economics*, 162, 351–354. <https://doi.org/10.1007/s10290-026-00652-5>
- European Central Bank. (2016). *Understanding the weakness in global trade: What is the new normal?* (ECB Occasional Paper, No. 178). <https://doi.org/10.2866/285803>
- Evenett, S., Jakubik, A., Martín, F., & Ruta, M. (2024). *The return of industrial policy in data* (IMF Working Paper, No. WP/24/1). International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9798400260964.001>
- Fertő, I., Kheyirkhabarli, M., & Sass, M. (2024). Gravity models with TiVA data: Do they bring new results? *Applied Economics Letters*, 31(8), 702–705. <https://doi.org/10.1080/13504851.2022.2145010>
- Gereffi, G., & Fernandez-Stark, K. (2011). *Global value chain analysis: A primer*. Center on Globalization, Governance & Competitiveness, Duke University. <https://hdl.handle.net/10161/12488>
- Global value chain development report. (2025). *Global value chain development report 2025: Rewiring GVCs in a changing global economy*. UIBE, Asian Development Bank, IDE-JETRO, World Economic Forum, & World Trade Organization. https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/gvcreport2025_e.htm
- Gopinath, G., Gourinchas, P.-O., Presbitero, A. F., & Topalova, P. (2025). Changing global linkages: A new Cold War? *Journal of International Economics*, 153, 104042. <https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2024.104042>
- Győrfy, D. (2023). Iparpolitika és akkumulátorgyártás Magyarországon és Svédországbán. *Közgazdasági Szemle*, 70(3), 245–273. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2023.3.245>
- International Monetary Fund. (2024). *People's Republic of China* (IMF Country Report, No. 24/258). <https://doi.org/10.5089/9798400284281.002>
- International Monetary Fund. (2026). *Understanding global imbalances*. IMF Policy Paper. <https://doi.org/10.5089/9781484335956.007>
- Jakubik, A., & Ruta, M. (2023). *Trading with friends in uncertain times* (IMF Working Paper, No. WP/23/124). International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9798400244698.001>
- Javorcik, B., Kitzmueller, L., Schweiger, H., & Yildirim, M. A. (2024). Economic costs of friend-shoring. *World Economy*, 47, 2871–2908. <https://doi.org/10.1111/twec.13555>
- Juhász, R., Lane, N., & Rodrik, D. (2023). *The new economics of industrial policy* (NBER Working Paper, No. 31538). <https://doi.org/10.3386/w31538>
- Mahutga, M. C. (2012). When do value chains go global? A theory of the spatialization of global value chains. *Global Networks*, 12(1), 1–21. <https://doi.org/10.1111/j.1471-0374.2011.00322.x>
- Mattoo, A., Ruta, M., & Staiger, R. W. (2026). Trade cooperation in an age of geopolitics. *IMF Finance & Development Magazine*. <https://www.imf.org/en/publications/fandd/issues/2026/06/trade-cooperation-in-an-age-of-geopolitics-aaditya-mattoo>

- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025). *Economic security in a changing world: New approaches to economic challenges*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/09/economic-security-in-a-changing-world_78f3b129/4eac89c7-en.pdf
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2026). *Global value chain repositioning: Insights from the 2023–24 TiVA nowcasting exercise*. OECD. https://www.oecd.org/en/publications/global-value-chain-repositioning_8c97068d-en.html
- Pelle, A., & Szanyi, M. (2025). A platformgazdaság működése és szabályozása. *Külgazdaság*, 69(9-10), 58–85. <https://doi.org/10.47630/KULG.2025.69.9-10.58>
- Śliwiński, P. P. (2025). Rethinking globalisation: Changing globalisation leaders as a signal of the reglobalisation process. *Przegląd Europejski – European Studies Quarterly*, 2, 147–164. <https://doi.org/10.31338/1641-2478pe.2.25.8>
- Szalavetz, A. (2015). Post-crisis approaches to state intervention: New developmentalism or industrial policy as usual? *Competition & Change*, 19(1), 70–83. <https://doi.org/10.1177/1024529414563009>
- Taglioni, D., & Winkler, D. (2016). *Making global value chains work for development*. World Bank. <https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0157-0>
- The Economist. (2019, January 24). *Slowbalisation: The future of global commerce*. <https://www.economist.com/weeklyedition/2019-01-26>
- United Nations Conference on Trade and Development. (2013). *World investment report*. UNCTAD. https://unctad.org/system/files/official-document/wir2013_en.pdf
- United Nations Conference on Trade and Development. (2026). *International trade: Data insights*. <https://unctadstat.unctad.org/insights/theme/96>
- World Trade Organization. (2024). *World trade report 2024*. WTO. <https://doi.org/10.30875/9789287076717>
- Yeats, A. J. (1998). *Just how big is global production sharing?* (Policy Research Working Paper, No. 1871). World Bank. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-1871>
- Yusuf, S. (2024). *The case for globalization and robust global value chains grows stronger* (CGD Working Paper No. 680). Center for Global Development. <https://www.cgdev.org/publication/case-globalization-and-robust-global-value-chains-grows-stronger>